

Inleiding

Waarom een observatiesysteem?

Pedagogisch medewerkers bieden een stimulerende en veilige omgeving waar kinderen spelen, ontdekken en leren. Om in de begeleiding zo goed mogelijk aan te sluiten op de behoefte van het kind, is observeren van de ontwikkeling en het welbevinden van het kind belangrijk.

Een goed observatie- en registratiesysteem is een onontbeerlijk hulpmiddel om de kwaliteit van handelen te verbeteren en opbrengstgericht (handelingsgericht, opbrengstbewust) te werken.

Daarnaast biedt het handvatten om de ontwikkeling van het kind met ouders te bespreken. De doorgaande lijn van voor- naar vroegschool is belangrijk om de kwaliteit van VVE (Voor- en Vroegschoolse Educatie) te verbeteren. Een goede overdracht van kindgegevens is daarbij een vanzelfsprekend onderdeel om de effectiviteit te vergroten.

Observeren

Er zijn veel verschillende manieren van observeren. Welke wijze geschikt is, is afhankelijk van doel en mogelijkheden².

De pedagogisch medewerker maakt het hele jaar door aantekeningen per kind. Deze dagelijkse observaties (anekdotes) noteert ze, bijvoorbeeld in een schrift, met post-it briefjes, digitaal of direct webbased in het observatiemodel (Edumaps OVM, KIJK!).

Bij observeren gaat het om waarneembaar gedrag. In het Edumaps OVM is de *indicator* bij de ontwikkelingslijn een hulpmiddel welk gedrag je ziet bij welke mijlpaal. In Kijk! Kan je de basiskenmerken en Tussendoelen SEO, Motoriek, Rekenen en Taal 0-4 jaar gebruiken als hulpmiddel bij de ontwikkelingslijn.

Signalen van zorg zijn:

- Twijfels over de basale ontwikkeling (Edumaps OVM) of de basiskenmerken (KIJK!);
- Mogelijke aanwezige risicofactoren / gedetailleerd observeren van risicofactoren (KIJK!);
- Twijfels over de taalontwikkeling;
- Een lage betrokkenheid;
- Een sterke afwijking in de ontwikkelingslijn (meer dan 4 maanden).

De pedagogisch medewerker overlegt hierover met collega's en met de coach passende kinderopvang. Voor de taalontwikkeling kan de logopediste van stichting PAS ingeschakeld worden.

Registreren

Voor wie en hoe vaak invullen?

Peuters met een VVE-indicatie komen idealiter naar de peuteropvang als ze 2 jaar zijn.

- Doelgroepkinderen: elk kind wordt ieder half jaar geregistreerd;

¹ zie de [Handreiking VVE](#) voor de richtlijnen vanuit wet- en regelgeving

² In het Masterclass verdieppingsprogramma Kansengelijkheid en Inclusie komt het observeren, betekenis geven aan (dagelijkse) observaties en bewust handelen aan bod bij meerdere onderwerpen, Desgewenst is een workshop 'Observeren kan je leren' mogelijk via stichting PAS.

- Niet-doelgroeppeuters worden 1x in de peuterperiode geregistreerd (na de wenperiode) en bij de uitstroom (de registratie die het dichtst bij de vierde verjaardag ligt);
- Op basis van observaties en signalen van zorg kan dit vaker worden.

Wanneer invullen?

- De eerste keer invullen na de wenperiode/wanneer de pedagogisch medewerker een goed beeld heeft, ongeveer 6-12 weken na plaatsing;
- Daarna ieder half jaar invullen;
- De laatste keer wordt gebruikt voor de overdracht naar de basisschool³;
- Bij zorg wordt er zo nodig extra geregistreerd, maar houdt er rekening mee dat kinderen ook tijd nodig hebben om ontwikkeling te kunnen laten zien;
- Kinderen die al eerder in de kinderopvang geplaatst zijn (sommigen komen al vanaf baby) worden in die periode ook gevolgd in hun ontwikkeling.

Planning

Voor de planning van het invullen van de ontwikkelingslijnen zijn er twee opties:

1. Planning per kind

Idealiter komt een kind vanaf 2 jaar op de peuteropvang (sommige kinderen zijn al langer in beeld op de kinderopvang). In deze situatie is de planning dan als volgt, invullen bij:

- 2 jaar en 2 maanden;
- 2 jaar en 8 maanden;
- 3 jaar en 4 maanden;
- 3 jaar en 9 maanden i.v.m. doorstroom basisschool (4 keer).

Bij plaatsing van een kind kun je direct de registraties en oudergesprekken inplannen. Het bijhouden is dan verdeeld over het jaar. Circa 20 minuten per kind door een ervaren pedagogisch medewerker.

2. Invullen in een vastgestelde periode

Zowel Edumaps OVM als KIJK! hebben in het systeem periodes waarin je registreert. In Arnhem kiezen we voor een planning per kind.

Aandachtspunten

- Maak gebruik van je dagelijkse observaties en routines om die te verwerken in het systeem;
- Vanaf plaatsing kun je een planning maken voor registratie in het systeem en het voeren van de oudergesprekken;
- De ontwikkelingsgesprekken/oudergesprekken vinden regulier minimaal één keer per jaar plaats, voor doelgroepkinderen minimaal twee keer per jaar en vaker wanneer er reden voor is. De gesprekken vinden plaats na de registratie;

³ Zie het Arnhemse overdrachtsformulier en de procedure warme overdracht <https://www.stichtingpas.nl/voor-en-vroegschoolse-educatie/doorgaande-lijn/>

- Groepsbesprekingen: check van te voren of er voldoende recente informatie te halen is uit het observatiesysteem. Pas zo nodig je planning aan om bij de bespreking een zo goed mogelijk beeld te kunnen hebben;
- Coach vraagt in de groeps- en kindbesprekingen naar informatie naar aanleiding van je observaties;
- Zorg dat de logopediste haar observaties kan verwerken in het systeem;
- Beheer stelt de periodes in en geeft rechten aan de medewerkers;
Tip: beheer dicht bij de locaties (b.v. de locatiemanagers of teamleiders) en ondersteuning vanuit de organisatie;
- Zorg dat je ook echt een groepsoverzicht krijgt (en niet alleen per mentor);
- Managers faciliteren planning en checken de uitvoering en werkbaarheid.

Ontwikkelingslijnen invullen

Welke lijnen invullen voor alle kinderen in Edumaps OVM?

Basale lijnen voor alle kinderen:

- Zelfbesef;
- Zelfstandigheid en Zelfredzaamheid;
- Relatie met volwassenen;
- Relatie met kinderen.

Speel-/leergedrag:

- Spelontwikkeling.

Als het gaat om een steeds veranderende groep kinderen in de kinderopvang zijn de basale lijnen voldoende in de doorgaande lijn naar het onderwijs.

Voor **VVE-kinderen** worden bovenstaande ontwikkelingslijnen aangevuld met:

Zintuiglijke waarneming:

- Auditieve waarneming;
- Visuele waarneming.

Spraak-/taalontwikkeling (in overleg met de logopedist):

- Taalgebruik;
- Taalinhoud;
- Taalvorm.

Ontluikende geletterdheid;

Ontluikende gecijferdheid.

Daarnaast kunnen andere lijnen worden ingevuld als dat nodig is, bijvoorbeeld bij zorg over een achterblijvende ontwikkeling.

De beheerder kan andere lijnen (tijdelijk) openzetten voor de gebruikers.

Welke lijnen invullen voor Kijk! ?

- Omgaan met zichzelf – zelfbeeld;
- Relatie met anderen (kinderen);
- Spelontwikkeling;
- Zelfredzaamheid-taakgerichtheid;
- Cognitieve ontwikkeling-Logisch denken;
- Spraak-taal ontwikkeling;
- Geletterdheid;
- Grote motoriek;
- Kleine motoriek;
- Tekenontwikkeling.

Van observeren naar beredeneerd aanbod⁴

De met het observatiemodel (Edumaps OVM; KIJK!) verkregen ontwikkelingsgegevens zijn de ingang voor een nadere analyse. Er kunnen groepsoverzichten en kindrapportages worden gemaakt.

Vertrekpunt vanuit het groepsoverzicht:

- Wat is op groepsniveau opvallend aan het ontwikkelingsproces die de kinderen van deze groep de afgelopen tijd hebben doorgemaakt en wat is opvallend aan het ontwikkelingsniveau van de gehele groep?
- Welke (voorlopige) conclusies kunnen daaruit worden getrokken en wat moet nader, op groepsniveau, onderzocht worden?
- Welke overeenkomsten en verschillen bestaan er tussen (deelgroepen) kinderen; welke kinderen vallen op?
- Wat betekent dat voor mijn handelen? Voor het aanbod?

Op individueel niveau:

- In welke mate ontwikkelt een kind zich harmonieus: geeft het ontwikkelingsverloop op alle ontwikkelingsdomeinen/ontwikkelingslijnen daarbinnen eenzelfde beeld of zijn er opvallende uitzonderingen? Waar zitten hiaten? Waarin loopt het kind voor op zijn ontwikkeling?
- Wat zijn (waarschijnlijke) verklaringen van een opvallend ontwikkelingsverloop?
- Is verder onderzoek noodzakelijk?
- Wat betekent dat voor mijn handelen? Voor het aanbod?

De analyse is de opmaat voor je themaplan.

Proces om te komen tot themaplan bespreken we naast de bijeenkomst met managers ook in de bijeenkomst met coaches en in de trainingen.

Partnerschap met ouders

Ouders zijn de eerstverantwoordelijke voor de opvoeding van hun kind(eren). Zij dragen tijdelijk een deel van deze verantwoordelijkheid over aan de voorschoolse opvang. Samenwerking tussen de peuteropvang en ouders is belangrijk en functioneert alleen goed als er sprake is van wederzijds vertrouwen. De ouders moeten hun kind met een gerust hart kunnen achterlaten. De pedagogisch medewerker heeft samenwerking met de ouders nodig om de begeleiding van het kind optimaal te laten verlopen.

⁴ Zie de [VVE Handreiking](#) toelichting op de cyclus Opbrengstgericht Werken

Oudergesprekken/ontwikkelingsgesprek met ouders

Het primaire doel van het oudergesprek is de ontwikkeling van het kind op de voorschool bespreken. Tevens is het een gelegenheid voor ouders om vragen te stellen die ouders tijdens de breng- en haalcontacten niet kwijt kunnen.

Uitgaande van partnerschap met ouders is dit gesprek geen eenrichtingsverkeer, maar per definitie wederzijds.

Ouders wordt van te voren gevraagd wat zij willen bespreken, wat hun aandachtspunten, vragen en eventuele zorgen zijn. Zelf denk je daar ook over na en breng je dat in in het gesprek. Op deze manier maak je de samenwerking met ouders wederzijds en leer je het kind beter kennen. Bovendien maak je samen gerichte keuzes in de gespreksonderwerpen. In het gesprek geef je op een positieve manier aandacht aan de ontwikkelingsstappen die het kind maakt in de peuteropvang. Gebruik hierbij de observaties uit het volgmodel en maak gebruik van beeldmateriaal. Ook benoem je de aanpak en aandachtspunten.

De ontwikkelingsgesprekken/oudergesprekken vinden regulier minimaal 1x per jaar plaats, voor doelgroepkinderen minimaal 2 keer per jaar en vaker wanneer er reden voor is. De gesprekken vinden plaats na de registratie.

Voor doelgroepkinderen is het laatste oudergesprek de warme overdracht naar de basisschool zie protocol.⁵

Samenwerking en taakverdeling

- Manager faciliteert en bewaakt de planning, toegankelijkheid (beheer) en eventueel benodigde scholing/begeleiding;
- Beheerder: richt het systeem in (kindgegevens - uploaden via administratiesysteem is mogelijk), kent rechten toe aan medewerkers, zet lijnen open en stelt periodes in. Zorgt eventueel voor transfer naar basisschool als die ook Edumaps gebruikt.
Een beheerder zit dichtbij de locatie(s) zodat snel geschakeld kan worden en problemen snel opgelost kunnen worden.
De beheerders krijgen ondersteuning via hun organisatie en kunnen terecht bij Datacare;
- Pedagogisch medewerker observeert, registreert, maakt planning voor kind- en groepsbesprekingen en oudergesprekken.. Zorgt dat hij/zij toegang heeft en kennis up- to-date is om dit te kunnen doen;
- Coach passende kinderopvang: ondersteunt en adviseert de pedagogisch medewerker bij het analyseren van de observaties, voert kind- en groepsbesprekingen en ondersteunt bij de oudergesprekken met zorg en bij de overdracht naar PO of zorginstelling. Adviseert bij begeleidingsaanbod op basis van analyses van observaties voor kind en groep. Stemt af met manager;

⁵ Zie het Arnhemse overdrachtsformulier en de procedure warme overdracht <https://www.stichtingpas.nl/voor-en-vroegschoolse-educatie/doorgaande-lijn/>

- Logopedist: observeert bij taalontwikkeling, verwerkt observaties in het systeem en adviseert en ondersteunt de pedagogisch medewerker bij taalstimulering en advisering aan ouders. Ondersteunt waar nodig bij verwijzing en stemt in overleg met pedagogisch medewerker af met coach en manager.

Rol stichting PAS

- Organiseert professionalisering omtrent observeren, werken met observatiemodel, vormgeven beredeneerd aanbod en oudergesprekken;
- Ontwikkelt, onderhoudt en evalueert werkwijze volgens protocol observatiemodel, overdracht basisonderwijs en verbinding met zorgorganisaties;
- Inzet logopediste;
- Samenwerking met coaches;
- Afstemming met de kinderopvangorganisaties.

Voor meer informatie, support, e- learning: <https://ontwikkelingsvolgmodel.nl/>

Basisonderwijs

Zowel het Edumaps OVM als KJK! zijn beschikbaar voor het basisonderwijs. Een aantal scholen in Arnhem gebruikt een van deze instrumenten. De overdracht kan dan via het observatiemodel gaan. De gegevens van de voorschoolse opvang kunnen verwerkt worden in het systeem van de school.

Als een school een ander systeem gebruikt, kunnen de gegevens uit Edumaps OVM of KJK! gedownload worden uit het systeem en overgedragen worden aan de basisschool⁶. De Arnhemse overdrachtsprocedure Voor ieder kind een goede overdracht is van toepassing.

De aanbevolen lijnen groep 1 en 2 voor het basisonderwijs zijn bij Edumaps OVM:

Basale domein:

- Zelfbeleving, Zelfbesef; Zelfstandigheid; Relatie met volwassen en Relatie met kinderen;
- Voor het S(B)O zijn de ontwikkelingslijnen Zelfredzaamheid en Emotioneel welbevinden een extra optie.

Speel/werkgedrag;

- Spelontwikkeling;
- Motivatie;
- Voor het S(B)O is de ontwikkelingslijn Taakgericht gedrag een extra optie.

Zintuiglijke waarneming:

- Visuele en Auditieve ontwikkeling.

Motoriek: optioneel de ontwikkelingslijn Fijne motoriek in verband met het lateralisatieproces.

Spraak/Taalontwikkeling:

- Taalgebruik, Taalinhoud en Taalvorm;
- Voor het S(B)O is de ontwikkelingslijn Communicatieve Redzaamheid een extra optie.

Wereldoriëntatie:

⁶ Zie de handleiding van de beide systemen

- Ruimtelijke Oriëntatie;
- Voor het S(B)O: is de ontwikkelingslijn Lichamelijke Oriëntatie een extra optie.

Lezen: Ontluikende Geletterdheid.

Rekenen: Tellen en Ordenen.